

СТАНОВИЩЕ

по конкурса за заемане на академичната длъжност „професор”
в направление 2.1. Филология /Български език – морфология и синтаксис/,
обявен в ДВ, бр. 100 от 15.12.2017 г.

с единствен кандидат доц. д-р Савелина Банова Банова

Член на научното жури: проф. д-р Петя Начева Осенова,
СУ „Св. Кл. Охридски”, Факултет по славянски филологии, Катедра по български език

Доц. д-р Савелина Банова завършва специалността „Българска филология” в СУ „Св. Климент Охридски“ през 1975 г. През 1988 г. тя става доктор по филология в Катедрата по български език, ФСФ, с тема на дисертацията „Морфонология на българския глагол”. Основната преподавателска и научна дейност на доц. Банова е свързана с Департамента за езиково обучение към СУ „Св. Кл. Охридски”, където тя работи от 1981 г. и където се хабилитира с труд на тема „Грамматическата категория род: параметри и реализации”. Освен това трябва да подчертая и дългогодишния опит на кандидатката като гост-лектор по български език в чужбина (предимно в Сегедския университет в Унгария; и по-малко в Ягелонския университет в Краков, Полша). С преподавателския опит на доц. Банова в Сегед са свързани и разработените от нея лекционни курсове по съвременен български език, нова българска литература и култура. Доц. Банова участва активно и в организационно-административната дейност на своя департамент – като член на Департаментния научен съвет, като ръководител на Катедрата по български език и специализирано обучение и др. Също така тя членува в редица международни организации, сред които Европейската лингвистична асоциация. Ръководила е редица проекти в областта на морфологията към научно-изследователската структура на СУ „Св. Кл. Охридски”.

За настоящия конкурс доц. Банова е представила една монография и 24 на брой статии, от които пет в съавторство. Две статии са дадени под печат, но трябва да отбележа, че първата от тях вече е публикувана. Публикациите изследват основно проблеми на българската морфология и българския синтаксис във връзката им с: обучението по български език като чужд; теорията и практиката на обучението, както и съпоставката с други езикови системи.

Кандидатката е представила 41 забелязани от самата нея цитирания. Има над 10 цитирания и индексирания основно във вторични литературни източници, но сред тях има и две в Web of Science. Затова може да се заключи, че работата на доц. Банова има видимост както у нас, така и в чужбина.

Монографията „Езиково усвояване: вариации в параметрите при морфосинтактични реализации в междинния български език” (255 стр., УИ „Св. Кл. Охридски”, 2018 г.) е основният труд, представен за конкурса. Затова на нея ще обърна най-много внимание. Книгата е структурирана в пет глави (съв свои вътрешни подчасти) с уводна и заключителна част. Цитираната литература включва над 180 заглавия, което показва, че кандидатката познава основната литература по разнопосочните, но свързани помежду си въпроси в зоната на езиковото обучение.

Доц. Банова прави цялостно приносно изследване на поведението на притежателните местоимения и приглаголните клитики в междинния български език,

използвайки като основен (но не и единствен) теоретичен инструмент анализа на грешките. Изключително ценни са формулираните от нея генерализирани правила, характерни за междинния български език, а също и обясненията за причините за възникването на конкретните правила.

В **уводната част** на монографията много синтезирано са зададени обектът, предметът, целите и задачите на изследването, както и структурата на текста в реферативен вид.

Първа глава дискутира от теоретична гледна точка факторите, които играят роля при усвояването на чужд език, както и условията, при които става това усвояване. Тя представя и методологията на изследването. Макар да са дадени основните параметри на подхода, аз бих се радвала да видя по-стриктно описание на корпуса от ученически работи от гледна точка на жанр, съдържание и количество, както и конкретни примери със задачите, от които са екцерпирани отговорите. Използването на четирите трансформационни модела за класифициране на грешките – заместване, разместване, изпускане и добавяне – се оказва успешен подход при типологизирането на моделите на междинния език..

Факторите, които играят роля при усвояване на чуждия език, са от различен характер: билингвизъм/мултилингвизъм заедно с явлението интерференция; възрастта; биолингвистичните аспекти; универсалната граматика; контрастивната лингвистика; теорията на грешките; идеята за съществуването на междинен език; лингвистичният подход чрез теорията на маркираността. Всеки един от тези въпроси, взет поотделно, е достатъчно сложен и разнопосочен. Но авторката успява да представи убедително главните аспекти, които са свързващи между тях. Съгласна съм напълно с лансирането на идеята за съществуването на междинен език. Подобно е положението и в областта на машинния превод – има междинна фаза на пренасяне на езиковата информация от изходния език към езика-цел. Грешките наистина са полезни и помагат за изследването на проблемите в процеса на обучение. Подходящо е използването на теорията за маркираността, защото изследванията по-нататък в книгата показват доминирането на немаркираните категории в областта на междинния език. Аз лично съм изкушена от приложимостта на идеята за универсалната граматика (УГ) – разбира се, от гледна точка на моделирането на различните естествени езици в една обща и сходна рамка. За мен УГ не е просто модел, който се разглежда като достъпен или недостъпен. Универсалността има своите степени. Когато се сравняват по-общии структури, се откроява близостта между езиците. Т.е. в началния етап на обучение универсалният подход би бил подходящ. Когато обаче се стигне до езиковоспецифични явления, се открояват предимно различията между езиците, като това е също естествен и очакван процес. Той обаче предполага повече знания и е подходящ на по-късен етап на обучението.

Втора глава разглежда притежателните местоимения от теоретична гледна точка и в рамките на морфологичните, синтактичните и семантичните им особености според българските езиковеди. Интересна е частта за конкуренцията между притежателните и възвратните притежателни местоимения, тъй като тя задава ситуацията в българския език като език-цел за усвояване не само според мнението на българските учени, но и в контекста на проведен експеримент с български студенти, който ясно показва навлизането на притежателните местоимения в сферата на възвратността. От моя гледна точка обаче липсва експлицитен логически преход към глава 3, макар че връзката може да се изведе от представените данни.

Трета глава е посветена на поведението на притежателните местоимения в междинния български език. Тя е една от изключително приносните части, защото представя правилата на междинния език, които се различават от тези в езика-цел. Ценни са хипотезите за грешки, представени от авторката, защото те съпоставят хоризонта на очакване на преподавателя с реалното усвояване на езика от студентите през различните етапи. Примерите са дадени в лесен за възприемане от читателя вид – маркирано грешно изречение и правилното изречение в скоби. Бих препоръчала в една бъдеща работа да се изведе статистика по отношение на честотата и приоритетността на четирите трансформационни модела – дали например заместването е по-честа стратегия на обучаемите от добавянето или разместването, в кой етап е така и т.н.

Бих искала да подчертая и един важен приложен аспект на работата – позиционирането на типовете грешки спрямо равнищата на обучение (Таблица 1, стр. 123; Таблица 2, стр. 143). Остава методическият въпрос защо първо се изучават кратките форми на притежателните местоимения, а не пълните. Може би е време да се смени подходът. Предполагам, че категория като съгласуването би се усвоила по-лесно, отколкото взаимодействието с членуването и словоредните особености. Важен извод е правилото в междинния език, според което респондентите неутрализират притежателността без и със възвратност до семантичното понятие за притежателност без допълнително маркиране. Тук имам един въпрос – защо дублирането на притежателното местоимение не е прогнозирана грешка по аналогия с личните местоимения? Би било полезно да се изведат всички характеристики на междинния език в отделен списък, защото такъв списък би бил изключително полезен при обучението.

Четвърта глава разглежда словоредата на приглаголните клитики в теоретичен план. Тук имам една малка бележка на стр. 157: сегашната форма на глагола *съм* може да се употреби в началото в изречения на чешки – *Jsem tady* (*Съм тук), *Jsi tady* (*Си тук), *Je tady* (*Е тук), а и мисля – в македонски. Затова словоредното ограничение за неначальност в изречението не е характерна за всички славянски езици по отношение на сегашните форми на спомагателния глагол.

Авторката далновидно разделя описанието на две части: в простото и в сложното изречение. В двата типа изречения действат и различни словоредни правила. Коректно и ясно са формулирани основните словоредни принципи при подвижните и неподвижните клитики.

Пета глава е посветена на приглаголните клитики в междинния език. Тук ценни са наблюденията: за неутрализация на словоредните модели в изреченията с експлицитен подлог и без експлицитен подлог; за това, че и при двата варианта глаголните клитики са проклитики; за енклитичното поведение на обектните и възвратните клитики, както и на сегашните форми на глагола *съм*. В тази част се коментират и причините за изпускането на частицата за бъдеще време *ще*, както и частицата *да*. Отбелязва се предпочитането на по-слабо маркирана структура при други равни условия. Друг важен въпрос е замяната на винителни и дателни местоимения. По мое мнение, освен за падежи (по-скоро синтактични, отколкото морфологични, както подчертава и авторката), трябва да се говори и за валентност на глагола, т.е. да се научава съчетаемостта – включително и с предлог след даден глагол или група глаголи. Последната подчаст на тази глава е посветена на възвратните клитики – както неправилното им изпускане, така и ненужното им добавяне.

ЗаклЮчението е също кратко, подобно на увода. То коректно представя основните приноси на работата.

Имам следната дребна бележка: изследването би спечелило още повече, ако на места се добави повече обяснителен текст. Това е в сила най-вече за частите за приглаголните клитики. Несъмнено монографията има важен научен и приложен характер за обучението по български език като чужд. Тя отваря много възможности за доразработване на българския модел на междинния език с добавянето на още явления, защото задава основния апарат за описание и анализ.

Представените публикации на доц. Банова са приноси в различни подобласти на преподаването на българска граматика на чужденци. Това са: функционалното описание на категорията *род* в българския език; в типологически план – съпоставителните изследвания между български и унгарски; в методически аспект – разработването на идеята за междинния език по отношение на особеностите на детерминацията и въпросителните изречения в българския език и тяхното усвояване от чужденци.

Смятам, че подчертано приносният научен и научноприложен характер на изследванията на доц. Банова я открояват като учен и преподавател, който успява да изведе и обясни взаимовръзките между разнородните и много често – интердисциплинарни – подходи, свързани с преподаването на българския език като чужд.

Въз основа на всичко казано дотук давам висока оценка на научната и преподавателската дейност на доц. Банова, като препоръчвам убедено на уважаемото научно жури тя да заеме академичната длъжност „професор“ по направление 2.1. Филология /Български език – морфология и синтаксис/.

14.04.2018 г.

Член на журито: